

BİR KÜLTÜR, İKİ İNSAN: HAŞMET UZBİLEK VE SÜHEYL ÜNVER

Hasan H. Bahadır

- Efendim tanıştırayım: Bu fotoğrafta, elindeki müttekayı¹ tüyden bir kalemmişçesine incitmemeye çalışarak tutan kişi Hasan Haşmet Uzbilek. Kolağası Şevket Çavuş'un oğlu. 1919 yılında doğmuş. Aslen Kırşehirli ancak babasının görev yerinin Sivrihisar olması nedeniyle 1922 yılında babası ölünceye kadar orada bulunuyor. Babasının ölümünden sonra annesi ile Kırşehir'e dönüyor. Eh, bunda da şaşılacak pek bir şey yok; yetimin kursağına lokma anca kendi memleketinde girer. Önce Isparta ve Denizli'de orman

(Fotoğraf: Özer Uzbilek Arşivi)

müdürlüğü yapan dayısının yanında okula gidiyor, sonra da yatılı okulda okuyor. Nazilli Sümerbank Basma Fabrikasının montajında Ruslarla birlikte çalışıyor. 1943 ile 1945 arasında Eskişehir’de havacı askerlerin bakım ve tamir atölyesinde tornacı olarak görev yapıyor. Sonra eğitimini tamamlayıp sanat okulu öğretmeni oluyor. Kırşehir Sanat Okulunun tesviye atölyesinin unutulmaz şeflerinden biri...

Ancak maişet dışında başka işlerle de meşgul oluyor. Cemiyet Aza Defteri’nde yazan kayda göre, 1961 yılında kurulan Kırşehir Turizm Derneği’nin başkanlığını yapıyor Haşmet Uzbilek. Aslında onun için; sessiz sedasız çalışan, adını bugün hayatta olan üç beş arkadaşı ve talebelerinden başka kimsenin hatırlamadığı bir kültür işçisi demek daha doğru olur. Bu fotoğrafın çekildiği yer ise Kırşehir Turizm Derneği’nin -eski tabir ile söylersek- yazıhanesi. Fotoğraftaki çelik kasayı hemen fark edeceksiniz. O çelik kasanın içinde Ahi Evran soyundan gelen Enver Kardeş’e intikal etmiş olan Ahi Evran Zaviyesi’ne ait bayrak, alem, şecerename, mütteka gibi eşyalar saklanıyor. Kasanın anahtarının biri Enver Kardeş’te, biri de Haşmet Uzbilek’te bulunuyor. Her yıl Ahilik Bayramı için hazırlanan şenliklerde bu eşyaları sergileyip sonra kasaya kaldırıyorlar. 12 Eylül ile birlikte Kırşehir Turizm Derneği kapatılınca bütün bu eşyalar Kırşehir Müzesine intikal ediyor.

Haşmet Uzbilek’in kendi şehri, kendi kültürü için hiçbir karşılık almadan, yerine göre cebinden vererek yaptığı tek şey; Ahilik Bayramı’nın düzenlenmesinde çalışmak, bütün bu kıymetleri saklamak değil. Şehre gelen her yabancı, derneğe geliyor. Mesela bunlardan birisi Alman arkeolog Dr. Martin Urban. Urban, Nevşehir ve civarındaki yer altı şehirleri ile ilgileniyor. Yolu Kırşehir’e de düşüyor. Kırşehir’de Haşmet Uzbilek, ona yardımcı olup Kümbetaltı Mezarlığı’nda bulunan yer altı mağarasının krokisini gösteriyor. Haşmet Bey’in bir öğrencisine çizdirdiği kroki Dr. Urban’ı hayretler

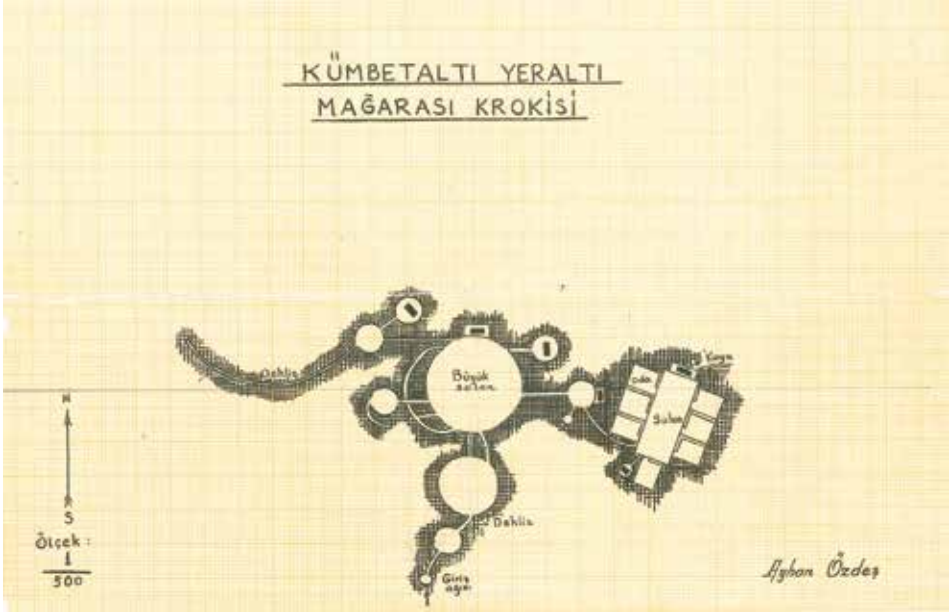
1 Mütteka: “Çilehânelerde gecelerini zikir ve tefekkürle geçirmek isteyen dervişlerin, başlarının alın kısmını dayayıp kısa bir süre uyumak için kullandıkları 60-70 santim boyunda, üzerine hilâl şeklinde bir başlık takılmış bir değnekten yâhut bu şekilde yapılmış yekpâre ağaç veya demirden dayanma âleti” (İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı, İstanbul 2011, s. 2303).

“Derviş çeyizinden olan asa, çugân, müttekâ, muayyîn, şeşper, zerdeste, keşşâğ, deste çup, nîze ve teberdir ki hepsi tarikat ehli kadar halk tarafından da kullanılır.

.....

Hız. Peygamber’in asası Hurma ağacı, Acıbadem ve Hezâren’dir ki garğı [kargı] ve süngün mamul ettikleri ağaçtır. Bir cins asası daha vardı ki çevgan ve lücceve memsûk tabir olunur. Boyu göğse kadar idi ve başı eğri idi. Hız. Peygamber asa değneğinin elden eksik edilmemesini tembih etmiştir. Asa ve mütteka kullanmak Hız. Peygamber’in sünneti olmuştur.” (Nurhan Atasoy, *Derviş Çeyizi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı. Ankara 2005, s. 254-255)

içinde bırakıyor.

(Kroki: Özer Uzbilek Arşivi)

Mesleği arkeoloji olmayan birisi, nasıl olup da böyle bir krokiye sahip olmuştur?² Evet, doğru, mesleği arkeoloji değildir ama yaşadığı toprağın kendinden evveline karşı dehşetli bir merak duygusuna sahiptir. Yetmişlerin başında Bektaşilik ile ilgili araştırmalar yapmak için Kırşehir'e gelen Suraiya Faroqhi ile birlikte Muhterem Hatun Türbesi'ni ararlar ve bulamazlar. Haşmet Uzbilek, kendi şehrindeki bu türbeyi bulamayışına pek içerler³ çünkü kendi kültürünün katmanlarına kendi evinin odalarımışçasına aşına olmak ister. Sizce de tam bir şehirli tavrı değil midir bu?

Şimdi de hikâyemizin ikinci kahramanına gelelim: Fotoğrafta eski usul mikrofonla konuşma yaparken gördüğünüz kişi Ahmet Süheyl Ünver. Onu hepimiz tanıyoruz. Velakin yine de hatırlamak bakımından birkaç kelam edelim. 1898 doğumlu, Mekteb-i Tıbbiye mezunu. Ansiklopedide verilen bilgiyi buraya aynen ekleyelim: "Türk tıp tarihçisi, hekim, ressam ve tezhipçi."⁴ Efendim, Süheyl Bey için bu sıfatlar da eksik kalır. En iyisi biz ona

2 Martin Urban, "Das Rätsel der unterirdischen Städte Südostanatoliens Dritter Teil: Maginotlinie der Frühgeschichte", *Vorland*, Nummer 8, Hamburg 1973, s. 208.

3 Uzun Hikâye, 12.11.2017, <https://www.youtube.com/watch?v=WvPOw16pVo> 59. dakika.

4 Ahmet Güner Sayar, <https://islamansiklopedisi.org.tr/unver-ahmet-suheyl>

kendi başına bir üniversite gibi çalışmış kültür işçisi diyelim. Enver Ziya Karal, herhâlde onun yapıp ettiklerine bakınca aynı hayreti duymuş olması ki şöyle söylemiştir.

(Fotoğraf: Süheyl Ünver'in "Orta Anadolu Defterleri" isimli kitabından)

"Sen ne yaptığının farkında değilsin. Bir arşiv kurmuşsun. Onu bizim kuruma aktarıyorsun. Birkaçını getirttim. İnceledim. Evet, Garp'ta da birçok şeyler toplamışlar. Toplanır güç değil, senelerle toplanır fakat senin hususiyetin şu. Sende şimdiye kadar bir yerde yayımlanmamış notlar çok. Bunlarla başlı başına ilim yapılır. Hem neler yok ki. Seninkilerin müstesna önemini her yerde söylüyorum. Var ol. Kimse Süheyl'in yaptığını yapamamıştır, diyorum. Ya o defterlerin. Onlar nedir? Neler var onlarda? Sen bu işi nasıl başardın?"⁵

Ahmet Mithat gibi araya girmeme müsaade ederseniz başarılı işin ne olduğunun anlaşılması için şunu söyleyeceğim: Süheyl Ünver'in sadece Süleymaniye Kütüphanesine vakfettiği defter sayısı 1150'dir.⁶ Şimdi gözlerinizi kapatıp hayatınız boyunca kaç tane defteri doldurabileceğinizi hayal etmenizi isteyeceğim.

5 Gülbün Mesara - Mine Esiner Özen, *Süheyl Ünver'in Orta Anadolu Defterleri*, Kubbealtı, İstanbul 2014, s. 10.

6 Ahmet Güner Sayar, agm.

Doktor Fikret Ürgüp'ü tanırırsınız, şahane bir tespiti vardır. “Küçük, alelade bir mahlûk olmadıklarını birbirlerine hatırlatmaları, insanların dostluk bağıni kuvvetlendirir. Bunun için konuşmak bile istemez. Aynı cinsten balıklar, aynı sular içinde yüzerlerken nasıl birbirlerini bulurlar ve beraber olurlarsa aynı cinsten insanları da farkına varmadan birbirine çeken bağıdır dostluk.”⁷ İşte bu iki insan, 1975 yılında Kırşehir’de karşılaştılar. Süheyl Ünver’in şehir gezileri malumdur. Haşmet Uzbilek ise şehre gitmek için gelen herkesin yolunun düştüğü isimdir fakat asıl önemlisi yani şehre gelen profesörle şehirde yaşayan lise hocasını birbirlerine çeken şey, aynı cinsten insan oluşlarıdır. Her ikisi de kültürün tutkunuydular. Aynı suyun içindeki balıklar gibi birbirlerini buldular. Görünür ya da görünmez işler yaparak kendi imkânları ve donanımları ölçüsünde kültüre hizmet ediyorlardı.

Süheyl Ünver, Niğde’ye yaptığı ziyarette gençlere şöyle demişti: “Sizler bir Niğde denilen şehirde değil, bir Selçuk müzesi içindesiniz. Bunları merak, onları muhafaza eder. Bir eserden bir taş düşerse âdeta matem tutun. Biz onlarla varız. Bunların yalnız meraklısı değil, tiryakisi de olun.”⁸ İşte Haşmet Uzbilek, tam da Ünver’in istediği cinsten bir tiryakiydi. Süheyl Ünver, ola ki o taşlardan birisi düşer de kaybolur diye gördüğü eserleri resmetmişti. Haşmet Uzbilek, mesela o taşların en ünlülerinden olan Âşık Paşa Türbesi’nin önüne duvar çekilirken bir işçi gibi çalışmıştı. Kırşehir’deki hamamın arkasında bulunan Kaya Şeyhi’nin⁹ mezarını ortaya çıkarmış, Gülşehri’nin bir evin kapalı bir yerinde bulunan mezarının gün ışığına çıkması için elinden geleni yapmıştı.¹⁰

Yakından bakan birisi için bu iki insan arasında başka benzerlikler de bulunabilirdi. Her ikisi de asıl işleri başka şeyler olmasına rağmen gönüllü kültür işçileriydi. Sanatın tozu her ikisinin de burnuna kaçmıştı. Süheyl Bey’in süslemelerine, resimlerine; Haşmet Bey’in kendi yaptığı boncukla-

7 Fikret Ürgüp, *Bütün Hikayeleri*, (Haz.: Haldun Soygür), Okuyanıs, İstanbul 2015, s. 11.

8 Gülbün Mesara - Mine Esiner Özen, *age.*, s. 11.

9 “Bir zaman, Hacı Bektâş-ı Velî, Kırşehri’ne gitmişti. O vakit Kırşehri’nde Seyyid Sâlih derler, bir er vardı. Bu erin şimdiki mezarı yakınlarında bir tekke vardır ki Kaya tekkesi diye meşhurdur, Bektaşî-hânedir; orada Hünkâr, Ahi Evren, Şeyh Süleyman, İsa-yı Mücerred ve Sâlih oturmuşlar, sohbet ediyorlardı.

Ordan bir ırmak geçerdi. Irmağın içinde kurbağalar ötüşmiye başladı. O derece ötüyorlardı ki erenlerin huzuru kaçtı. Hünkâr, a kurbağacıklar dedi, ya biz söyleşelim, siz dinleyin, ya siz söyleşin, biz dinleyelim.

Bu söz üzerine kurbağalar hemencecik sustular. Şimdi hâlâ, o derenin orasında, bir ok atımı yerde, kurbağa ötmez, yukarı ve aşağı kısmında öter.” (Abdülbaki Gölpinarlı, *Vilâyet-Nâme*, İnkılâp. İstanbul 2017, s. 53-54.)

10 Özer Uzbilek ile 03.07.2019 tarihinde yapılan görüşme kayıtlarından.

ra, ahşap eşyalara... Haşmet Bey derneğe para sağlamak için şehrin fotoğraflarını çektirip onları kartpostal yaptırmaya çalışmıştı. Süheyl Bey öylesi kartpostalları kendi elleriyle çizmişti.

Peki, olmayacak bir şeydi ama bu iki insanın eline epeyce para geçse ne yaparlardı? Tabii ki kültüre harcarlardı. Buyurun Süheyl Ünver'den dinleyelim: "Olmayacak bir şey ama... Emrime yüz binlerce lira verecekler. Karakurt'a gidip şekl-i aslîsini bozduktan sonra ayakta duran kısımlarını örnek tutarak orasını bir güzel, molozun en güzelini orada ihyâ edeyim. Dışına istedikleri çimentonun en çirkin örneklerini sıralasınlar. Ona karışmam. Bu onların zevksizliğine havale. Karakurt'un Selçuk stili türbesini ihya edeyim. Büyük giriş kısmında bir sohbet salonu yapayım. Kapısına şöyle bir levha asayım: (Burada yalnız müspet aklı ilimler konuşulur.) Sonra orada bir koru ve bahçe de tanzim olunur (ki) burası ona lââyık."¹¹ Ünver, bu hayalini gerçekleştirebilseydi Karakurt'ta tanzim etmeye çalıştıkları o koru ve bahçeye muhtemelen Haşmet Uzbilek ile beraber, kürekle el arabasına doldurdukları toprağı taşırlardı.

Şunun şurasında kendi coğrafyasına, kendi kültürüne meraklı kaç kişiydiler? Derhâl birbirlerini çekmeleri çok da şaşılacak bir şey değildi. Ünver, Kırşehir'e 1955'te gelmişti fakat o vakit Kırşehir Turizm Derneği yoktu. 1975'teki geliş, Ünver'e Karakurt'u görme imkânını sağladı. Tabii bu seyahatin bakiyesine başka şeyler de eklendi. Âdeti olduğu üzeri seyahatin bakiyesini sayısı dokuz tane olan Ankara, Çorum ve Kırşehir defterlerine ekledi. Seyahat ona bir de dost hediye etmişti. 1976, 1978, 1980, 1982, 1983 tarihlerinde Haşmet Uzbilek'e kendi desenlerini taşıyan bayram yahut yılbaşı tebrikleri gönderdi. Gönderilenler içerisinde iki de mektup bulunmaktaydı. Birisi; daktilo ile yazılmış, deontoloji kürsüsü antetli, 23 Mayıs 1975 tarihli mektuptu. Diğeri; kendi tezhibini taşıyan kâğıda yazılmış, 13 Ekim 1975 tarihli mektuptu.

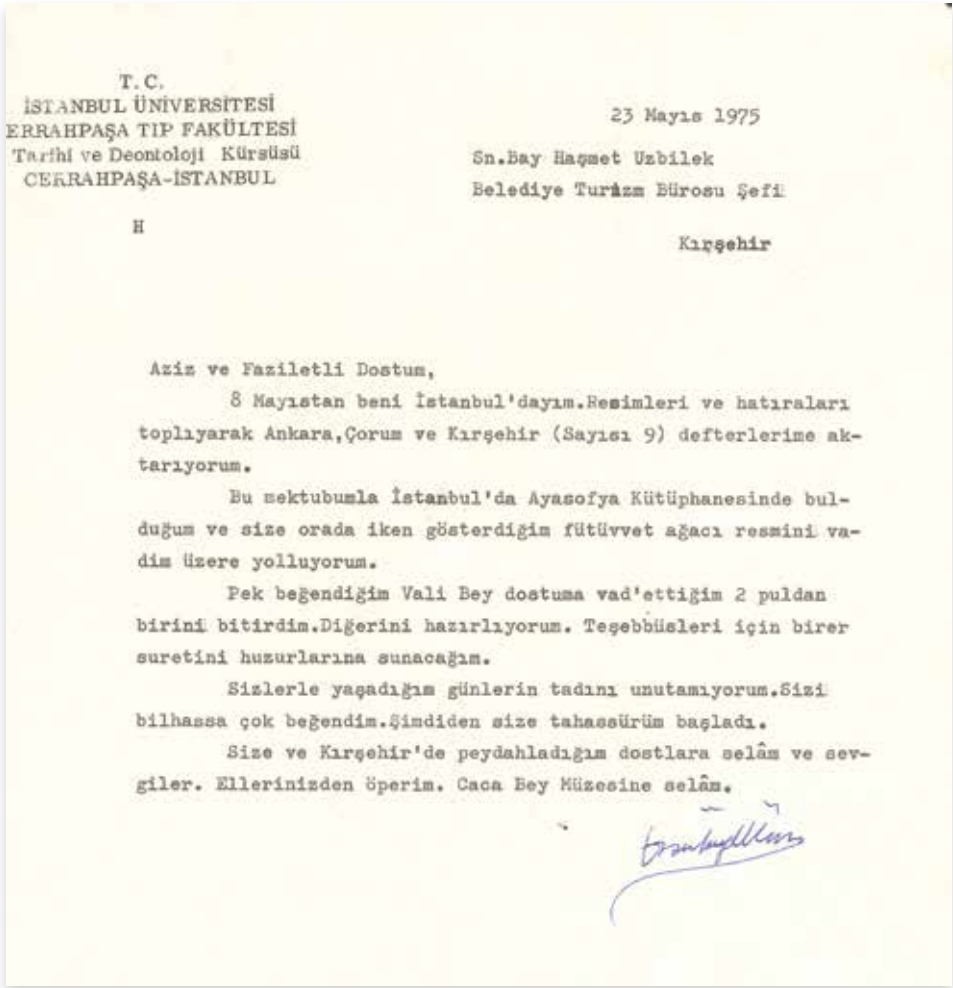
Süheyl Ünver ilk mektubunda, seyahat notlarını defterlere geçtiğinden söz ediyordu. Ayasofya Kütüphanesinde bulunduğu Ahilikle ilgili bir fütüvet ağacı resmini yollayacağını, valiye söz verdiği iki tane puldan birini çizip gönderdiğini belirtiyordu. Şöyle sesleniyordu Haşmet Uzbilek'e: "Sizlerle yaşadığım günlerin tadını unutamıyorum. Sizi bilhassa çok beğendim. Şimdiden size tahassürüm başladı." İkinci mektubuna ise "Şu Kırşehiri bir de benden dinleyin. Şehre ve sizin gibi büyüklerine doyulmuyor." diyerek başlıyordu. Valinin kendisinden basmak için talep ettiği 3 Mayıs 1975 tarihli tebliğden elli tane ayrı bası istiyordu. Yine aziz dostuna şöyle sesleniyordu: "Bu arada en çok sizi göreceğim geldi. Hani bir daha gelmek

11 Gülbün Mesara - Mine Esiner Özen, *age.*, s. 14.

nasib olursa bu galiba sizin için olacak.”

Süheyl Ünver, bir dostun bir dosta sevgisinin hissedildiği bu samimi mektupları kendisinden on dokuz yaş küçük olan Haşmet Uzbilek'in ellerini öperek bitiriyordu. Bu herhâlde “devr-i kadîm efendilerinin” bir inceliği olsa gerek. Öyleyse yazımızı “Hezar-ı gıpta o devr-i kadîm efendilerine” diyerek bitirelim.

(Özer Uzbilek arşivinden belgeler:)

13 X 1975

Aziz İstadem

Şu kirschiri bir de benden dinleyin. Şehire
ve sizin gibi büyüklerini doyulmuyor. Yalnız
birer parça tattırıyorlar.

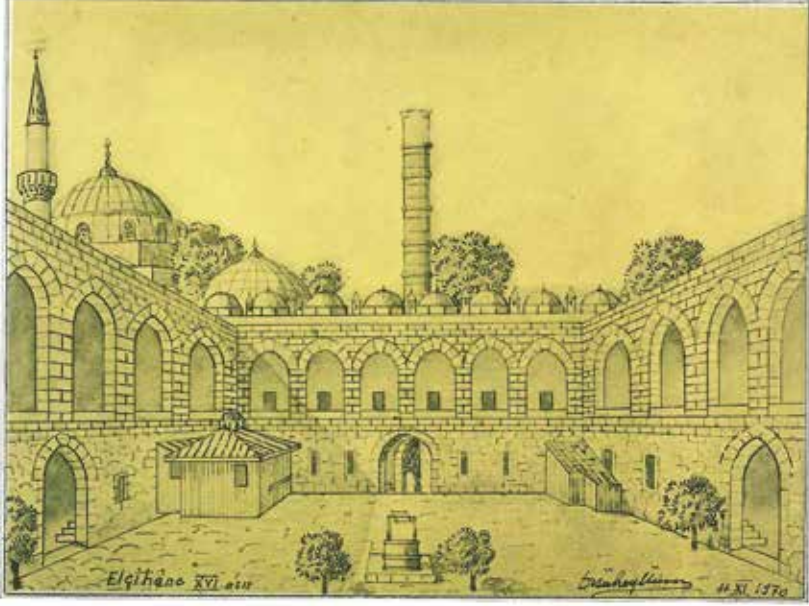
Bu arada en çok size görecekim geldi. Hani
bir daha gelmek nasıl olursa bu qâble sizin
için olacak.

Yeni vâliniz 3 Mayıs 1975 de yaptığım
Tebliğin karışmak üzere bir suretini istedi. Bu
Pasta ile takdim ediyorum. Yalnız benim bu yazım-
dan 50 ayırları rica ederim. Sizin de ta'kil bu-
yurmanız dilerim. Ellerinizden selâmla ile öperken
Siz ve oradaki dostların Bayramını kutlarım

Hayranlıklarımla

Hasan H. Bahadır

Elçi Hanı :

Esası çok eski olan ve 16-17. Asırlar arasında İstanbul, Çemberlitaş'ta memleketimize gelen elçilere misafirhane olarak kullanılan Elçi Hanı'nın içinden görüntüsü. Burada elçilere verilen kabul resimleri ve törenlere ait tarihi tablolar da yapılmıştır.

1932 yılında yapılmış evin resmi

Ömrünüz boyunca
gönüllüğümüze göre
Hepinize
hayırlar olsun
1 I 1932
H. S. 1932

İsmail yekâşında 100 sayfa lür ev, XIX, say

Yeni Yıl Kartı (1906)

Yeni Yıl için en iyi dilekleri
Hasan H. Bahadır
1906

Eski İsmi: Eski İsmi: Yalın
Rumeli Hava Ali Hava Bey (1906)
Türk Tarih Kurumu
Dr. A. İsmail Üçer Anı

-Kâzım Hoca Ali Kıza dünyâmdan : İnanmâ ettiğî şerâh atında bir kâzıq herâz kâzıq

